

Syssels Kirker 1676/77—85/86. Desuden haves der Regnskaber for Hospitaler, latinske Skoler (bl. a. Ribe 1596—1807, dog med Lakuner) og danske Skoler.

INGTYPENS UDVIKLING I GEOGRAFISKE NAVNE OG SLÆGTSNAVNE.

Spørgsmaalet om Oprindelsen til de nordiske Stednavne paa *-ing* har været gjort til Genstand for vidtløftige Undersøgelser. Men disse har hidtil været noget for ensidig etymologiske, uden at tage tilstrækkelig flersidigt Hensyn til Navnedannelsens Udviklingshistorie, — en Skødesynd, som den nordiske Navneforskning meget ofte lider af.

I det følgende vil jeg prøve at tilvejebringe nogle rigtigere Rammer for Undersøgelsen. Den gængse Slags Etymologier, dvs. Henførelse til alskens lydlig mulige Stamord fra Ordbogen, indlader jeg mig i Reglen ikke paa, da jeg regner en saadan Fremgangsmaade for ret gold. Jeg søger at holde mig til de Forklaringer, der er geografisk nærliggende og iøjnefaldende, f. Ex. Afledning fra faktisk forekommende Indbyggernavne, — et Synspunkt, der er blevet stærkt forsømt.

Vedrørende det store sydgottonske Omraade kan jeg kun fremsætte nogle nødtørftige indledende Iagttagelser, da der ogsaa dér i høj Grad savnes grundlæggende Forarbejder. Som en prisværdig Undtagelse fra den almindelige Goldhed kan fremhæves *Langenfelt's »Toponymics in English«*, hvor de ellers saa grundsættelig forsømte Indbyggernavne bliver gjort til Genstand for omhyggelig Undersøgelse.

I. *Oversigt over praktisk vigtige Stofklasser.*

1. Stednavne, dannede af stedskildrende Led. Keltisk Kon-divinkon, indeholdende det yndede kelt. Flodnavne-

led Deva, Diva; pannonisk Aquinkon, ved Donau, vel afledet af aqua, »Vand«; ligurisk Flodnavn Savenca, hvoraf atter afledes et Indbyggernavn Savincates. Langbard. Egnsnavne Scoringa, jfr. eng. *shore*, »Kyst«. Gotisk (?) Flodnavn Scarniunga i Pannonien, vel af »Skarn«.

2. Følkenavne eller etniske Tillægsord, hvoraf atter kan dannes Landsnavne. Lat. Aurunci, der skal høre til Ausonii, »de sydøstlige« (?); litau. Lėtuwiniņkas, »Litauer«. Vandalisk Hasdingi, »Mænd med kvindelig Haardragt«, oldn. *haddr*. Oldtysk Thuringâ, vel afledet af Stammenavnet Ermunduri, og atter dannende Landsnavnet Thüringen.

3. Egns-Indbyggernavne, dannede af Stednavne, og atter dannende Egnsnavne. Russ. Poliak, Indbygger af Polen, dvs. »Sletten«. Oldeng. Centingas i Kent, Lindisfarnelondingas i Lindsey. Germaniseret frisisk But-jadinger i Landet »udenfor Jadebugten«, hvoraf atter Egnsnavnet Butjadingen.

4. Bygd-Indbyggernavne, dannede af Stednavne, og atter dannende Stednavne. Lett. Ridsiniks, Indbygger af Riga; oldeng. Eoforwicingas i York; flamsk Yperlinge i Ypern, Brügge-linge i Brügge, Mechelinge i Mecheln. Nyt Stednavn dannet af et saadant Indbyggernavn, oldeng. Hertfordingberie. Man vil maaske være tilbøjelig til at mene, at denne Gruppe ikke fortjener at sondres fra Gruppe 3; men vi skal nedenfor se, at der gives Egne, som nok kender Gruppe 3, men derimod ikke Gruppe 4, saa der maa i Brugen have været gjort et Skel.

5. Sønnavne og Slægtsnavne dannede af sammensatte Personnavne. (Kortnavne); deraf dannes atter Lands-, Egns- og Bygdnavne. Nordfrisisk Peter Jepping (= dansk Peter Jepsen); oldeng. Amulingas; tysk-lat. Karolingi, hvoraf tysk Landsnavn Kerlingen = Frankrig; tysk Hegelinge for Hetelinge (af Hetel, oldn. Heðinn), hvoraf tysk Landsnavn Hegelingen; nordfrisisk Tating, bygget paa Tate Eskels Grund.

6. Sønnavne og Slægtnavne dannede af det fulde, sammensatte Personnavn (Fuldnavn); deraf dannes atter Lands-, Egns- og Bygdnavne. Oldeng. Finn Folcwalding (= Finn Folcwalds Søn); islandsk Krákneflingar; tysk Agilolfingâ;

burgund. Gundbadingi (»de, der lever under Kong Gundbads Lov«); oldeng. Merewioingas = Franker; tysk Egnsnavn Lothringen; tysk Bygdnavn Sigmaringen; langbard. do. Ghislarengo.

7. Stednavne dannede af Type 5 plus efterhængt Stednavneled; tysk Richilinheim; gotlandsk Elingiahem; oldeng. Walsingaham, Bagingatun.

8. Stednavne dannede af Type 6, svarende til Nr. 7; oldeng. Godmundingham; gotlandsk Hagborlingbo.

II. Fordelingen hos Nordboernes Naboer.

Det tyske Omraade, hvortil her sproglig medregnes den franske Del af Nederlandene, afhjemler alle 8 Klasser; Afgrænsningen overfor Saxerne er noget svævende.

Klasse 1: langbard. Scoringa »Strandland«, Mauringa »Mose-land« (?). Nordtysk Bjerg Osning ved Osnabrück. Thyriingsk Salzungen af »Salt«, Schleusingen ved Strøm Schleuse, Egn Baringi med Bygd Behringen ved Strøm Bahra; bajersk Chemnatingun af lat. *caminata*, »Værelse med Kamin«. Særlig talrig synes denne Klasse ikke at være; i Förstemanns Liste over Navne paa *-ing* og *-ung* seer den patronymiske Oprindelse ud til at være i afgjort Overvægt.

Klasse 2, 3, 4: Folkenavne Polabingi og Smeldingi i Elblandet (slav. Po-labi, »ved Elben«); Egns-Indbyggernavn Baringå, at slutte af lat. Baringenses i det førnævnte Baringi; Bygd-Indbyggernavne Mechelinge i Mecheln, Rojinger i Rojach (Lavantdalen, Kärnten). Afhjemlingsfeltet spænder fra Belgien til Kärnten, hvad der turde vise, at Brugen engang har været almindelig. Men den er ikke bleven stærkt udviklet, idet *-ing* tidlig er blevet trængt tilbage af *-er*, som dels stammer fra gottonsk *-warja*, dels fra lat. *-arius*. Brugen af *-ing* ved Klasserne 2, 3, 4 holder sig kraftigere hos de nordligere Folk, især Nordboerne.

Klassen 5, Slægtnavne paa *-ing* udgaaende fra Kortnavne, er til Gengæld stærkt produktiv i tyske Stednavne og skaber Typer, der afgjort er ukendte i Norden, saadan som Landsnavnet Kerlingen. Klasse 6, Slægtsnavne paa *-ing* udgaaende fra Fuldnavne, er rigeligt udviklet og frembringer talrige Stednavne, medens den

i Norden kun optræder rent sporadisk og slet ikke viser sig i Stednavne; jfr. tyske Egnsnavne som Lothringen og Bygdnavne som Sigmaringen. Endelig er der de videreudviklede Klasser 7 og 8. Navne som Richilinheim og Alaholfinheim, hvortil der intet Sidestykke findes i Norden (bortset fra gotl. Elingiahem). Det er utvivlsomt, at saadanne »Fuldnavn-Ing« i et nordisk Øre strax røber en fremmed, sydgottosk Klang.

Iøvrigt er Fordelingen indenfor de enkelte Egne ofte højst forskellig, hvad jeg af Pladshensyn ikke her kan komme nærmere ind paa. F. Ex. er Bygdnavne paa *-ing* ret sjældne hos Frankerne og Elsasserne, hvor til Gengæld Typen *-heim* er yderst frugtbar; derimod myldrer *-ing* hos Lothringere, Svaber og Langbarder. En Kortskitse over en Del af disse Modsætninger har jeg givet i Artiklen »Frankisk Kolonisation paa allemanisk Grund« (»Geogr. Tidsskrift« Bd. 24, 1918, Hefte VI).

Den nordligste tætte Samling tyske »Fuldnavn-Ing«, jeg har truffet, er i Herrederne Unimoti og Laingau vestenfor Lüneburg; her vrimler det med Former som Sieverdingen, Schneverdingen, Gilmerdingen, Hilperdingen, Volkwardingen. I Nabolandskabet Bardengau findes et Elleringen, og Fuldnavnstypen er jo ogsaa frugtbar hos Bardernes Kolonister i Lombardiet. Naar Typen viser sig saa rigt udviklet som her, maa den afgjort opfattes som Kendemærke for tysk Nationalitet. Hos de tilgrænsende Saxer og Friser findes den kun rent sporadisk, saa Forskellen i Styrkegrad markerer Overgangen fra den ene Nationalitet til den anden.

Til Gengæld er »Fuldnavn-Ing« plus *-heim* afgjort svagere udviklet hos Tyskerne end hos de flanderske Saxer, skønt iøvrigt *-ingheim* er ret yndet i Rhinegnene. Jeg har hos Förstemann kun kunnet finde to Exempler, Alaholfingheim ved Maulbronn og Sigulfinkheim ved Lorsch.

Paavisningen af Saxernes Forraad af Ingtyper i Tyskland vanskeliggøres ved Nationalitetsblandingen. Det er ofte ikke let at afgøre, hvad der er ægte saxisk, og hvad der skyldes sekundær tysk Udvikling. Imidlertid kan vi dog se tilstrækkeligt til at skønne, at de brittiske Saxers ejendommelige Navne-

udvikling i mange Tilfælde ikke har sin Basis i Hjemlandet, men derimod først i Kolonierne paa Flanderns Kyst.

1. Ingstednavne, dannede af stedskildrende Led, forekommer, men synes ikke særlig fremtrædende. Et Par sikre Exemp-
ler er: Heslinge, nu Heselingen, i Heilangau, < »Hassel«; Dörp-
lingen i Nordvestholsten < »Torp«.

2, 3, 4. Et kendt saxisk Ingfolkenavn er Nordalbingi, og desuden forekommer Westfälinge. Men i Almindelighed synes hverken Folkenavne eller Egns-Indbyggernavne eller Bygd-Indbyggernavne hos Saxerne i Holsten og Hannover at ynde Endelsen *-ing*. Hvor Saxer og Friser mødes, bliver derfor Egnsnavne paa *-ing* Kendemærker for den frisiske Sprogskik; hvor Saxer og Danskere mødes, bliver Bygd-Indbyggernavne paa *-ing* Kendemærker for den danske.

5. Ingbygdnavne udgaaende fra usammensat Slægtsnavn synes at forekomme nogle Gange i Holsten; Dägelingen, Esingen, Hetlingen, Richlingen. Af Hensyn til Etymologiseringens Farer tør jeg dog ikke udtale mig med Sikkerhed om Tydningen.

6. Ingbygdnavne udgaaende fra sammensat Slægtsnavn er temmelig sikkert Sachsendingen i Landet Wursten ved Cuxhaven < *Sachsmund, og Eggeringen nordvest for Hamburg < *Egghar, men jeg har ikke kunnet finde flere tilsvarende i disse Egne, og det k u n d e vel tænkes, at de nævnte to udgik fra frankisk Kolonisation. Modsætningen til den myldrende tyske Tilvirkning af saadanne Typer i Herrederne Unimoti og Laingan er ialfald paafaldende.

7. Et eneste *-ing-heim* har jeg fundet ved Nordspidsen af Hannover, nemlig Brüninghem i Ostingau. Medens dette er enestaaende, er der fuldt op af *-ing* i Forbindelse med andre Navnelid. Tæt ved Brüninghem ligger Kedingbruch, Dörringwort, Pädingwort. I Holsten: Talingburen, Hollingsted, Weddingsted, Weddinghusen, Tzellingehusen, nu Kellinghusen; Cyængæhusæn, nu Zenhusen; slige Navne bidrager stærkt til at give det saxiske Stednavneforraad Præg. De to sidste har den angelsaxiske Palatalisering af *k*, hvad der røber, at vi har med virkelig saxisk Navnedannelse at gøre.

Vigtigt er det, at der i hele Nordtyskland ikke forekommer et eneste Exempel paa *-ing* i Forbindelse med det typisk saxiske Stednavneled *-tun*. Jeg har hos Förstemann noteret følgende Exempler paa *-tun*: Thun ved Stade, Tunu ved Göttingen; Flechtunum ved Höxter, Hamertunen ved Stendal; Loctuna ved Goslar; Mackentun ved Fallingbostel; Moorthun ved Norden; Onder-tunun ved Burgdorf; Thorntune ved Goslar; Veletunnum ved Braunschweig. Forleddene synes gennemgaaende at være geografiske, jfr. Hamer-, Moor- og Thorn-; kun Macken- seer ud til at være et Personnavn.

Fuldnavn-Ing med efterhængt Stednavneled synes aldeles ikke at forekomme i Saxernes egentlige Hjemland, Holsten og Nordhannover. Derimod i Westfalen findes hyppig Former som Wiggerenchusen (nu Wiggeringhausen). Ricoldinghusen (nu Recklinghausen), Simanningthorp etc., men hvorvidt de skyldes de egentlige Saxer, tør jeg ikke udtale mig om; snarest synes de vel at skyldes saxisk Returpaavirkning fra Flandern.

I Typer som Brüninghem og Kedingbruch kan vi vel nok se Forudsætningen for Udviklingen af tilsvarende Former i England: Walsingham, Bolingbroke etc.; eller skulde de være Returudstraaling fra de flanderske Saxer? Men hvorfor savnes fuldkommen en hjemland-saxisk Prototyp til den engelske Yndlingstype *-ington*? Der er her en Uoverensstemmelse mellem Hjemlandets og Nybygdens Skik, som er vanskelig at forklare. Jeg maa forlade den med et Spørgsmaalstegn.

De flanderske og engelske Saxers Tilvirkning af Ingtyper er afgjort stærkere end de holstenske og hannoveranske Stammebrænders.

Exempler paa de forskellige Klasser er: 1. Ingbygdnavne med geogr. Indhold: Westringe (Domesday Book) ved den vestlige Ende af Sussex; 2. Folkenavne som Seringas »Kinesere« og Sercingas »Saracener«; 3. Egns-Indbyggernavne som Centingas i Kent og Lindisfarnelondingas i Lindsey; 4. Bygd-Indbyggernavne som Eoforwicingas i York; 5 & 6. Slægtnavne som Iclingas og Folewalingas, hvoraf atter Bygdnavne som Wacheringa

(Dom. B.), nu Wakering i Essex, og Godelminge (Dom. B.), nu Godalming i Surrey; 7 & 8, sammensatte Bygdnavne som Walsingham (Dom. B.), nu Walsingham i Norfolk, og Godmundingham (Beda), nu Goodmanham i East Riding.

Vi vil nu kortelig mønstre de enkelte Klasser med stadigt Henblik paa Forholdet til Saxerne i Hjemlandet. Om Klasse 1. Westringe, er i Overvægt over Klasse 5. Wakering, skal jeg ikke indlade mig paa at afgøre, da jeg som ovenfor antydet nærer nogen Mistro til Etymologernes Resultater overfor Former af disse Typer. Klasserne 2, 3, 4 synes at være rigelig afhjemlede; jfr. Langenfeldt. »Toponymics in English«, hvor der er givet rigelige Samlinger. Heri slutter de britiske Saxer sig nærmere til Frisland og Norden end til deres Brødre i Hjemstavn; en Type som Lindisfarnelondingas turde vistnok være ret utænkelig hos Saxerne i Holsten og Hannover. Ved Bygdnavne af Klasse 6 er der mindre Modsætning; jeg har i Domesday Book kun kunnet finde følgende sikre Exempler: Godelminge i Surrey, Herbertinges i Sussex, Wimeringes i Hants og Wineferthine i Norfolk*); det kan saa nogenlunde svare til Sachsendingen i Nordhannover, Eggeringen i Holsten. Ved Klasse 7 er der atter stærk Modsætning. Det er velkendt, at Navne som Walsingham og Buckingham er typiske for de britiske Saxer (Walsingham, Bochingham, Dom. B.), medens vi derimod i Hjemlandet kun har fundet et enkelt Rudiment, Brüninghem i Nordhannover. Typens Hovedarnested er tydeligt nok Flandern, hvor der er fuldt af Navne som Blaringhem, Ebblinghem, Radinghem etc. — Endnu mere tilspidset er Modsætningsforholdet ved Typen *-ingtun*. At den er ligesaa karakteristisk for de britiske Saxer som *-ingham*, fremgaar af saadanne velkendte Navne som Wellington og Washington (Wasingetone Dom B.); deraf er der slet ingen Spor sos Hjemlandets Saxer, medens derimod Flandern har omkring en Snes Exempler. Vi har ovenfor seet, at *-tun* i Hjemlandet næsten kun synes at forbindes med geografiske Forled som »Moor« og

*) Jeg har gennemgaaet den efter Indices i Udgaven af 1816. Her skal jeg endnu blot nævne Brocowarding, Gloucester 168 a, og Warcatinge, Suffolk 371 b, som jeg ikke tør klassificere.

»Thorn«. Ved Klasse 8. Fuldnavns-ing plus Stednavneled, hersker stadig samme tilspidsede Forhold mellem Nybygd og Hjemstavn. Vi finder f. Ex. følgende britiske Exempler: Godmundingham Beda II, 13, nu Goodmanham i East Riding; Hachberdingham, Helperincham (Dom. B.) i Lincolnshire; Wiboldingtune, Hunlavin(g)tone, Alvredin(g)tone (Dom. B.). Tilsvarende Typer findes ikke hos Saxerne i Hjemlandet; vi har som ovenfor nævnt kun fundet Fuldavns-Ing i Forbindelse med yngre Typer som *-huson* og *-thorp* (i Westfalen). — I Forholdet mellem de britiske og flanderske Saxer viser der sig en Modsætning ved denne Klasses Underafdelinger. Typen *-ing-heim* er meget stærkt udviklet i Flandern, endog adskilligt stærkere end i Britannien; den har aabenbart for Saxernes Vedkommende sit Arnested paa flandersk Jord. Jfr. Ansoldinghem, Ascoldengehem, Dagmaringahem, Erenbaldenghem, Henrikingahem, Humbaldinghem, Ingaldinghem, Ramaringhem, Ricolwingahem, Seuueringahem, Thiabodingahem, 2 Walderinghem, Wolbrechtenghem, 2 Wulveringhem. Derimod kan der næppe paavises et eneste tydelig tilsvarende Forled ved *-tun*, kun Navne som Audincthun, Tourlincun, Waringethun. I Förstemanns Liste over flanderske *-tun* synes Forleddet overhovedet kun en eneste Gang at være et Fuldnavn, nemlig ved Wolfertun. Der synes baade i Hjemlandet og i Nybygderne at være et fast Afstandsforhold mellem *-heim* og *-tun*, saadan, at *-heim* stadig er et Hestehoved foran.

Hjemland	Flandern	Britannien
Kortnavn + -ingheim	Fuldnavn + -ingheim	Fuldnavn + -ingheim
Brüninghem	Ansoldinghem	Godmundingham
Geogr. Led + -tun	Kortnavn + -ingtun	Fuldnavn + -ingtun
Thorntune	Theletingtun	Wiboldingtune.

En lignende kronologisk Iagttagelse er allerede gjort af Round i »The Commune of London« (1899), idet han paaviser, at medens *-heim* hos de britiske Saxer normalt har saxiske Forled, forbindes *-tun* ofte med kristelige Personnavne. Han mener ogsaa at kunne iagttagte, at *-heim* dominerer de naturlige Landgangspunkter og strækker sig op langs Flodløbene, medens *-tun* udfylder det bagvedliggende Land i Mellemrummene.

Om Indholdet af de saxiske Ingstednavne hersker der nogen Uenighed blandt Forskerne. *Kemble* formoder i vidt Omfang patronymisk Oprindelse, og heri følges han af *Hellquist*. Mod denne Opfattelse tager *Round* til Genmæle, og hans Resultater godkendes af *Steenstrup* i »Indledende Studier over de danske Stednavnes Bygning«, 337.

Round fremdrager bl. a. Stednavnet Angmeringaton, som Forfægterne af den patronymiske Tydning uvilkaarlig vilde aflede fra »Efterkommerne af Angemar«; men i Virkeligheden viser det sig at hidrøre fra Indbyggerne af et i Domesday Book nævnt Sted Angemare. Han viser ogsaa, at *-ing* i forskellige Tilfælde er uægte, f. Ex. i Huntingdon < Huntedone.

Paa den Maade kan der jo fradrages en Del Exempler, men jeg troer dog ikke, det ændrer væsentligt ved Hovedsummen. Ogsaa gaar *Round* for vidt, naar han vil støtte sig paa, at en Del nuværende *-ington* i Domesday Book skrives *-inton*; thi saadanne Skrivemaader skyldes ofte simpelthen Skødesløshed eller fransk Manér. Jfr. f. Ex. Limintone i Somerset 94 a = Limingtone 91 a, Alvredintone og Hunlavintone, der nødvendig maa rettes til Alvedredington, Hunlavington, fordi Ejeform af Alfred og Hunlaf aldrig kan ende paa *-in*. Hovedsagen er og bliver den Kendsgæring, at de saxiske Stednavne paa *-ingheim* og *-ingtun* i meget vidt Omfang maa afledes fra Personnavne. Altsaa har *Hellquist*, trods *Rounds* Fradrag, Ret i sin Opfattelse af de saxiske Stednavne; men deraf følger rigtignok ingenlunde, at han har Ret i sin Opfattelse af de *nordiske*, thi netop mellem saxisk og nordisk ligger der et afgjort Skel, saa vi ikke kan slutte fra den ene Part til den anden.

Vor Undersøgelse har vist os, at der maa tillægges den flanderske Saxerbygd en vigtig Rolle i Udviklingen. Typen *-ingheim*, hvortil det hannoveranske Brünninghem nok viser Tilløb i Hjemlandet, kommer først her til virkelig Udfoldelse. For Fuldnavns-*-ingheim* er Flandern det absolute Fødested og vistnok ogsaa Kulminationspunktet. Typen *-tun*, der i Hjemlandet saa at sige udelukkende var geografisk, gaar i Flandern over til at sammensæt-

tes med Personnavne, og først her skabes Typen *-ingtun*, der siden i Brittannien udvikler sig videre til Fuldnavns-*ingtun*.

Fra Flandern spredes de nyskabte Typer siden med Søfarten til forskellige Kystegne mod Nordøst, uden dog at naa til Hjemlands-Saxerne. Saaledes finder vi Ingaldinghem og Wulviringhem i Frisland; Elingiahem paa Gotland; Færingatunum hos Upsvearne ved Mälarens Udløb; fra saxisk Indflydelse maa vi ogsaa kunne udlede en gotlandsk Type som Hagborlingbo. At den svenske og norske Type *-tuna* har sit Udgangspunkt i Flandern, ikke i Saxernes Hjemland, kan skønnes deraf, at den sammensættes med Personnavne, hvortil Modellen ikke kan søges i de hjemlandsaxiske Navne. Paa den anden Side maa Overførelsen være skeet, inden Typen *-ington* var bleven rigtig udfoldet, thi vi finder kun det ene Tilløb til denne Type, nemlig Færingatunum.

Saa meget om Saxerne; vi vender os nu til deres nære Frænder Friserne. Saa vidt jeg kan skønne, indtager Friserne en Slags Mellemstilling: de gaar videre i Udvikling af Ingtyper end Hjemlandssaxerne, men dog langt fra saa vidt som de udvandrede Saxer, og det lader sig spore, hvordan Indflydelsen fra Centret i den flanderske Saxerbygd endnu fremtræder tydelig i hollandsk Frisland, men taber sig længere mod Nordøst.

Klasse 1, Ingbygdnavne med stedskildrende Indhold, kendes men kan dog næppe siges at sætte saadan Præg paa Landskabet som Typen *-heim*. Uden at inklade mig nærmere paa den altid prekære Etymologi nævner jeg som mulige Exempler fra hollandsk Frisland: Groningen, fris. Grens, med frisisk Palatalisering *-ns* for *-ng*; Ezinge; Tochingen; Peazens; fra Østfrisland: Auinge, Esens, Tettens, Atens; fra Eiderstedt: Esing, Sach. »Das Herzogtum Schleswig« II, 156; fra Pelworm Baling, Sach 183; fra Før Gotinga, Sach 241. Paa Amrum og Sild savnes denne Klasse helt.

Klasse 3, Egns-Indbyggernavne paa *-ing*, er rigt udviklet: Westeringe vest for Vlie, Butjadinger »udenfor Jade«. Stedinger i Stade, dvs. »Kystlandet«, Pelwerminger paa Pelworm, Strandin-

ger paa Strand (Nordstrand), Wallinger paa Wäl, dvs. »Kysten« = Bøking og Viding Herreder, Moringer i Risum Moor, Føringer paa Før, Amringer paa Amrum, Sildringer paa Sild. Af saadanne Indbyggernavne dannes en Række nye Egnsnavne: Wieringen for det ældre Ønavn Wironi, Butjadingen, Stedingerland, Harlingerland, for ældre Herlega (fris. Harns), Rüstringerland, for ældre Hriustri, Risingmor, Lundingland, Hornungland, Peelwermingherde, Strandingerland. Det tør derfor formodes, at alle nordfrisiske Herredsnavne paa *-ing* er opstaaede paa denne Maade. Herhen hører i Eiderstedt Thynning og Giæ(r)thning el. Gerdinghe, nu Garding. Sidstnævnte er vel egentlig Navn for Gardinge gheest (1438), som er afledet af Garsand, se Sach, II, 151; Dobbeltformen *-ing* og *-ning* peger stærkt i Retning af Indbyggernavn, jfr. Løjtinger og Løjtninger i Løjt, Nibinger og Nivninger i Nibe etc. Byltring el. Beltring Herred har sikkert sine Indbyggere fra den østfrisiske Ø Baltrum, ligesom Bygden Fedderingman i Naboherredet EDOM vel stammer fra gamle Genboer til denne Ø, »Mænd fra Federgau«. Bøking Herreds Indbyggere er Folk fra Bøgekrat-Eggen, Viding Herreds Indbyggere er Folk fra Vidaaen.

Klasse 4. Bygdindbyggernavne paa *-ing*, synes ikke at forekomme hos Nordfriserne; hvordan det er hos de sydlige Friser, tør jeg ikke udtale mig om. *Johansen*, »Die nordfriesische Sprache nach der Föhringer und Amringer Mundart«, 157, har ved Siden af en Række Exempler paa *-ing* ved Egns-Indbyggernavne, kun *-ar* ved Bygd-Indbyggernavne: hüßmar, kiilar altnaaar, hamborgar, amstardamar; ligesaa keidamar 251. Her findes nok Former som Klenninger Bähri ved Klintum og Stedsönninger ved Stedesand. Allen, »Det danske Sprogs Hist. i Sdj.«, II, 750; endvidere Engesbullinger ved Enge (Meiers Kort hos Danckwerth Tab. XII), *Lundinger ved Lund med Afbygd paa Øen Lundingland (Meier Tab. XI), Horninger i Langhorn, Turpinger i Dörpum, Bræjlsinger i Bredsted, Fjoldinger i Fjolde, efter Meddelelse af Lærer *Lorenzen*, Bordelum. Nordfriserne gemmer med stor Trofasthed paa den Slags Former; men der er ingen Tvivl om, at

de er Laan fra Sønderjysk. I et Tilfælde som Lund er jo ogsaa Udgangspunktet tydelig dansk.

Klasse 5, Søn- og Slægtnavne paa *-ing* med usammensat Stamord har holdt sig usædvanlig længe i levende Brug hos Nordfriserne. *Sach* citerer i 2. Del af »Das Herzogtum Schleswig« en Række Mandtal fra 15.—16. Aarh., som vrimler af Sønnavne paa *-ing*. F. Ex. fra Bordelum 1519, S. 302: Herre Toding, Jappe Toding, Broder Nissing, Harke Nissing; fra Butkebul 1463: Banne Annongh, Broder Duyng; 1519: Odke Toring, Peter Esting, Ketel Nissing, Sunne Nissing. Følgen af denne sent fortsatte Brug af oldgottonske Sønnavne paa *-ing* er, at der ogsaa tilsvarende sent kan dannes Ingbygdnavne med personligt Indhold. Et saadant er f. Ex. Tating i Eiderstedt. Derom hedder det i *Chronicon Eiderstadense* fra 15. Aarhundrede: »Anno Christi 1100 in der vasten an St. Benedictus Dage ward gebuwet eine holten capelle by Wittendünen in de ere S. Magni vp Taten Eskels Land, vnde wart genömet Tatinghen vnde was dat erste Gadeshus in Spadenland (Marsklandet)«.

Klasse 6, Søn- og Slægtnavne paa *-ing*, udgaaende fra Fuldnavne, synes ikke at være saa udbredte hos Friserne som Klasse 5; ialfald er der ingen Fortsættelse at spore i de nordfrisiske Mandtal fra 16. Aarh. Af hidrørende Bygdnavne kender jeg kun et eneste, nemlig Baldratingen paa Øen Texel, hvortil der mærkeligt nok foreligger en Biform Baltremodorf, se Förstemann, »Altdeutsches Namenbuch«, 2. Udg., Stedn. I, 348. Om Achtersing i Eiderstedt skulde kunne høre sammestedshen, skal jeg lade være usagt.

Klasse 7, *-ing* plus Stednavneled, lader sig i sit ældste Lag afhjemle med forskellige *-ingheim*. De holder sig alle til vestlige Egne — ligesom Baldratingen —, hvad der rober Udstraaling fra Ingheim-Centret i den flanderske Saxerbygd. Hertil hører: Tatingham i holl. Frisland, *Sach* II, 158; Pettinghem ved Jadebugten; Hrisingham smst., nu Rysum, Förstemann, II, 1447. Medens Udviklingen af *-ingheim* ikke synes at trænge frem videre østpaa udover Jade, fremviser den frisiske Sekundærudvikling en hel Række *-ing* plus Vedhæft. Deraf genfindes flere hos

Hjemlandets Saxer; i det hele følges den frisiske Sekundærudvikling paa dette Punkt nøje med den saxiske. Exempler er: Cammingahunderi ved Leeuwarden, Förstemann II, 1638; Hamyngehorne, Eiderstedt, Sach, II, 146; Imminghusen, Beltring Herred, Sach II, 180; Waringhusen, S. Geest H., Sach II, 302; Fedderingman, Edoms Herred, do. II, 187; Klintringsted (1352) = Stedesand, Kær H., Sach II, 292; Heddinghusen, Før, do. II, 271; Wallingstede, Amrum, do. II, 254; Wenningstede, Schillinghörn, Sild, do. II, 222. Herhen maa vi vel ogsaa regne Hollingsted, Ellingsted, Bollingsted, Immingsted, Tinningssted, skønt de skyder sig lovlig langt ind paa dansk Grund; at tage disse Ingstedenavne som Levn fra tidlig Folkevandringstid, som *Vilh. la Cour* gør i »Geschichte des schleswigschen Volkes«, gaar aldeles ikke an, da de afgjort hører til Sekundærlaget. — Om Indholdet af de her nævnte *-ing* lader der sig ikke paa Forhaand opstille nogen altomfattende Regel. Fedderingman har vi ovenfor tydet som »Mænd fra Federgau«, og Wallingstede er vel en Landingsplads for Wallinger fra Kystlandet Wal; Klintringsted har aabenbart Navn af Klintringerne paa Klint ∴ Geestranden jfr. Klintringenge = Enge, og Klintringe (1352) = Klintrum i samme Nabolag; derimod Tatingham har vel ligesom Tating sin Rod i et Personnavn, og Cammingahunderi henføres af Förstemann til det i Leeuwarden hyppige Slægtnavn Camminga, jfr. *J. Winkler*, »Lijst van Frische eigennamen«, 208. (Om la Cour Dan. Stud. 1924, 83).

Klasse 8. Fuldnavns-*ing* plus Stednavneled, har jeg kun forefundet i to Exemplarer, Ingaldinghem, nu Tinallinge ved Bello i Prov. Groningen, og Wulviringhem, se Förstemann, I. 1584, og II, 1436. Disse sporadiske Dannelser maa som sagt sættes i Forbindelse med Ingheim-Centret i den flanderske Saxerbygd.

Naar noget skal fremhæves som ejendommeligt for den frisiske Skik, maa det være det stærke Eftertryk, der lægges paa Egns-Indbyggernavnene. Vi har ovenfor seet, at der i yngre Tid næsten over hele Linjen dannes nye Egnsnavne af Indbyggernavnene, lige fra Wieringen og Butjadingen til Peelwermingherde, Strandingerland, Bøking og Viding Herreder. Dertil svarer ydermere Egnsnavne, dannede af Indbyggernavne paa *-mann*:

Mormerland \leq Mórman, Brokmerland af Brókman, Schiermonnikoog af Schierman; endelig Dannelser som Kennemerland for ældre Kinhem, Humsterland for ældre Hugmerki, Wurstenerland »de paa Wurt-Højene siddendes Land«. Af frisisk Indflydelse forklares sikkert også det nederlandske Nardingland ved Byen Naarden, som grænser umiddelbart op til Vestfrisland. — Paa de nordligste Øer savnes denne Skik; der tales aldrig om *Føringland, *Amringland, *Sildringland. Hos de tilgrænsende Jyder og Odaner kan den findes, f. Ex. i Barngø Syssel for Barwith Syssel, Heingø Herred ved He; Taasinge for Þórslundr; men det er en sjælden Undtagelse; vi hører aldrig, at der dannes nye Egnsnavne af Indbyggernavne som Høvringer, Tyndringer, Risinger, Næssinger, Varsinger, Alsinger, Gramere etc.

Da Egns-Indbyggernavnene paa -ing hos Friserne spiller en saa fremragende Rolle, er det desto mere paafaldende, at der saa at sige fuldstændig savnes en tilsvarende Klasse Bygd-Indbyggernavne. Egns-Indbyggernavnene paa -ing er med andre Ord en udpræget Adelsklasse. Paa Nordisk gøres dette Skel ikke; Indbyggernavnene paa -ing er rigelig repræsenterede ved Bygdnavnene. Højt regnet paa Fyn og de sydligere Øer hersker det frisiske Forhold, og det skyldes maaske tilfældigt Afhjemlingsbrist ved Bygdindbyggernavnene.

Man vil heraf skønne, at i Forholdet til Endelsen -ing er den frisisk-danske Nationalgrænse tydelig markeret paa begge Sider. Paa frisisk Side har vi den tætte Række Egnsnavne, der mer eller mindre tydelig gaar tilbage til Indbyggernavne: Thynning, Gerdinghe, Pelwermingherde, Strandingerland, Lundingland, Beltring, Hornungland, Risingmor, Bøking, Viding; over mod dansk Side Bygdindbyggernavnene Fjoldinger, Klenninger, Stedsönninger, Engesbullinger, Lækringer, Ly(gu)minger, Brarpninger, Sædninger, Rensinger, 2 Lundinger, Tyndringer, Garinger, Dalinger, Høvringer, Emlinger, Sejslinger*). Der synes at holdes ret strængt over Skellet. Saaledes synes der aldrig at forekomme nogen Ingform ved Bygdnavnet Risum el. Rysum (1352, 1450, 1463 etc.);

*) Jeg medtager her nogle saakaldt frisiske Former, da disse utvivlsomt er danske Laan, se S. 114 øverst.

men derimod bliver *Eggen* Risum Moor gentagende kaldt Rising-mor (1429, *1470, se Sach II, 201, 202).

I en anden Modsætning staar Nordfriserne til det tilgrænsende jyske Omraade derved, at de til at danne Egns-Indbyggernavne ikke bruger andre Afledningstyper end *-ing*, medens der imod deres jyske Naboer har et større Udvalg af Typer: ved Siden af Fanninger forekommer Fanniker; dertil slutter sig Manniker paa Manø, og (maaske ikke helt sikkert) Lyviker paa Livø, jfr. Lolliker paa Laaland. Endvidere haves Rømisser paa Røm, Nordriser i Nørrejylland, og Aabutter for Aaboer.

III. *Fordelingen hos Nordboerne.*

Jeg maa i det væsentlige holde mig til Danskerne og nøjes med af og til at kaste nogle Sideblik paa deres Nærfrænder.

Nordboerne som Helhed kan siges at afhjemle Klasserne 1, 2, 3, 4, 5, medens 6 og 7 kun rent sporadisk er tilstede. Hvorvidt der af Klasse 5a, Slægtnavne, kan tænkes at dannes en Klasse 5b, patronymiske Stednavne, er et Stridsspørgsmaal, som jeg vil gemme til sidst.

Klasse 1, Ingstednavne af stedmærkende Indhold svarende til de langbard. Egnsnavne Scoringa og Mauringa og got. (?) Flodnavn Scarniunga, har vi tydeligst ved visse Egnsnavne og Vandnavne. Halvø Skallingen i Varde Syssel; Grunde Hadingen ved Bornholm, Flessingen i Lillebælt, Svitring øst for Vendsyssel; Bugt Vemming Bund ved Sundved; Søer Yddingen og Tydingen, Baræ & Gønge Herreder, Skaane; Hevring Aa i Rougsø Herred med Hevring Flak, jfr. Hever Strøm vest for Sønderjylland, Havvæsenet Rans Datter Hefring, Snorre, Skåldskaparmål 69. Ved Bygdnavne kan vi ofte være i Tvivl, om Endelsen *-ing* er oprindelig, eller om den er laant fra et Indbyggernavn. Formodningsvis kan her nævnes: Boltunge ved Bolte Skov, Gudme Hd., Fyn; Flintunge nord for Laalands Sydøstspids Flintore, Musse Hd.; Gæfninge Sogn (1364) ved *Gefn = Lejre Aa. hvis gamle Navn skimtes i Gefnewathe (1170); Rødding Sogn tæt syd for Rød Sø, Nørlyng Hd., Jyll.; Stavsinge ved Stav Sø, Steninge ved Sten Sø, begge i Halmstads Hd., Halland.

Klasse 2, Folkenavne paa *-ing*, er ikke særlig stærkt udviklet. I ældre Skaansk findes Svenskinger for Svenskere, nærmest ned-sættende; i Jysk Sindinger = Zigeunere, af Sind ǝ: Indere.

Klasse 3, Egn-Indbyggernavne paa *-ing*, er rigt udviklet ligesom hos Friserne. Vi tør gaa ud fra, at de fleste vigtigere Herreder og tilsvarende Omraader har haft saadanne; et Minde derom er *Cl. Clavus'* Opregning af fynske Herredsindbyggernavne i Naneytexten, se *Bjørnbos* og *Carl Petersens* Udgave S. 236. Adskillige foreligger imidlertid kun i en Sekundærform, hvor Ejendomsmærket *-s* er blevet hæftet til Stammen; det er et Rangmærke, hvorved Herredsindbyggernavnene adskiller sig fra Bygdindbyggernavnene. Exp. Skaaninger i Scadinauja; Hallinger for ældre Hallin hos Jordanes; Blekinger, hos Adam af Bremen Pleichani, visende tilbage paa et Egnsnavn *Bleik; Frostinger i Frosta Hd.; Borringer paa *Borgund = Bornholm. Fra Sjælland Røsingler i Kongelevet Røsnæs; *Tyssinger i Tuzæ Hd.; Faxinger i Faxæ Hd., *Helsingler i 2 Kongelev Hals. Fra de sydlige Øer. Falstringer paa Falster. *Volsinger paa Valnæs, *Myssinger i Mussæ Hd., *Slettinger paa Sletten, Fogellinghi i Fuglse Hd. (? , Cl. Clavus), *Tæringler paa Thærhøfdæ, *Hæslinger paa Hasselø, *Omlinger paa Halvøen Ommel, Ærø (Gunnar Knudsen). Fynske Exp. hos Clavus: Vuenzellinghi i Wændæslet Hd., Boggingi i Bokæ Hd., Vinningh(i) i Winnyng Hd., Salinghi i Salæng Hd., Skoghingi i Skou Hd., Odhoningi i Odense Hd. Det manglende *Lundingler fra Lundæ Hd. skimtes maaske i Slægtsnavnet Lonning, som findes paa Øerne ved Fyn. Jyske Exp.: Håningler i Hanæ Hd., Nord- og Mellem-Fjordinger ved Mariager Fjord, Rousinger i Roxæ Hd., Hallinger i Hallæ Hd.; Lunningboer i Lognø Kongelev og Birk; Aaboinger i Aabo Syssel, Lovringler i Lofræth Syssel, *Baringler i Barngel. Barwith Syssel, Anstningler i Anstath Hd., Skovningler i Stenderup Skov, Næssinger paa Haderslev Næs, Risinger i Risæ Hd., Fanningler paa Fanø, Birkeomraade, ogsaa kaldet Fanniker; Varnsinger i Varnæs Birk; Høvringer i Høthær Hd.; Tyndringler i Tundær Hd. Muligt er det (se S. 130), at Personnavnet Svend Dyring skriver sig fra Indbyggernavnet *Dyringer i Dyursæ Herreder. Af Sallingboer

kan vi vel ogsaa slutte os til et Indbyggernævn *Salinger, svarende til det fynske Salinghi; jfr. Stammenavnet Sabalingii fra 2. Aarh. e. Kr. — Noget usikker er Oprindelsen til Göinger, Gønger i Skaane, da Herredsnavnet fremviser de helt afvigende Former Gything og Gudisbo; den sidstnævnte Form kunde se ud til at indeholde et Personnavn.

Rimeligvis genitiviske S-Former er: *Højsinger i Høks Hd., Halland (se S. 130); Færsinger i Færs Hd., Gærdsinger i Gærds Hd., Skaane; Odsinger i Ods Hd., Rindsinger i Rinds Hd., Lømsinger i Kongelevet Lumsås; *Gejsinger paa Geds-ør; Tøssinger paa Þórslundr, Birkeomraade; Læsinger paa Læsø, Birkeomraade; Samsinger paa Samsø, Birkeomraade; Mørsinger paa Morsø; Alsinger paa Alsø*).

Istedendfor *-ing* optræder *-ik* og *-is* ved enkelte Øer: Lolliker paa Laaland, Lyviker (?) paa Livo, Fanniker paa Fanø, Maniker paa Manø, Rømsinger paa Røm.

Indbyggernavnet indført i Egnsnavnet har vi paa følgende Steder: Bleking; Borringholm, som er Navnets ægte, indfødte Form, jfr. oldeng. Burgenda-land; Michlingæ Hd. smst.; Tyssinge Mose; Taasinge; Geting el. *Getning Hd.; Heingæ Hd.; Barnges Syssel for Barwith Syssel. Af samme Oprindelse er mulig nogle af følgende Herredsnavne: Hænning, Bornh.; Arnøng, Laaland; Salæng, Winnyng, Fyn; Hasing, Rything, Styfring, Bylæng, Hatting, Hwiting i Jylland, samt Gæltling Kongelev og Saling og Jalyng Syssel smst.

I deres Helhed er de danske Egns-Indbyggernavne ikke saa tilhøjelige som de frisiske til at trænge ind paa Egnsnavnenes Plads, og Navnetyper som Strandingerland, Harlingerland kendes ikke**).

Fortrængelsen af de gamle Egns-Indbyggernavne paa *-ing* synes at udgaa fra den sjællandske Lev-Bosættelse, men den nær-

*) S'et er ved nogle af disse Navne blevet opfattet som hørende til Stammen; f. Ex. tyder Wadstein Færsinger som = de ptolemæiske Firaisoi. I Almindelighed turde det vel være rimeligere at gaa ud fra en Genitiv. Kun ved Rousinger hører S'et afgjort til Stammen, da Herredet oprindelig hedder Roxæ; og rimeligvis udgaar Røssinger fra et oprindeligt »Røse«.

**) Jeg har kun noteret Gydingeland for Gotland.

mere Paavisning maa opsættes til Gennemgangen af næste Klasse, Bygdindbyggernavnene.

Klasse 4, Bygd-Indbyggernavne paa *-ing*, er stærkt udviklet i Norden og bliver derved et Nationalmærke i Danskhedens sydlige Grænsestrøg overfor Friser og Saxer; blot maa dertil tilføjes, at visse nordfrisiske Egne har optaget Skikken fra Dansk.

Følgende Hovedregler lader sig iagttage i Danmark. Bygd-Indbyggernavnene mangler Ejendomsmærket *s*, der er et Rangmærke for Herreds-Indbyggernavnene; derimod skifter det rene *-ing* ofte med *-ning*, undertiden ogsaa med *-ling* og *-ring*: Nibinger el. Nivninger, Lækninger og Lækringer; Indb. i Bredsted hedder Bræjslinger, Indb. i Bruunby Bromlinger, Indb. i Kivik Kivlinger. Særlig hyppig optræder *-ing* ved de korte Simplexer, saasom Linde, Tvede, Blære, Bjert, Skern, Bork, Uge, Fjorde. Dernæst er det i Jylland ret hyppigt ved *-heim*: 2 Siem, Hem, Lem, Vium, Lydum, Oddum, Løgum. Endelig har Alsingerne det ved *-borg* og *-bjerg*: Nørborg, Havnbjerg, Ærtbjerg, Lambjerg — di Nøborrings, di Havnbjerrings, di Ærtbjerrings. Jeg opfatter Endelsen *-ing* her som et Aldersrangmærke; i Hardsyssel og det nordlige Vardesyssel udgøres Sognavnene næsten udelukkende af de nævnte tre-fire Typer samt *-ing*, — dvs.: vi har her den danske Urnomenklatur saa at sige urørt fastholdt i denne konservative jyske Egn til den Dag idag.

Paafaldende er det, at den ret sene Type *-bøl* i det sydlige Nørrejylland og i Østsonderjylland næsten regelmæssig udmærkes med Indbyggernavne paa *-ing*. Dette maa være noget sekundært; der har aabenbart existeret et særskilt Indbygger-Element *-bolling*, svarende til *-batting* i Fej-battinger, skaansk Vilbattinger; norsk *-væring* ved Siden af *-ver*, *-sokning* ved Siden af *-soknar* etc. Exempelvis bliver Indbyggerne af Mosebøl ved Arnaa kaldt Aabøllinger; Indb. af Rott ved Treenen kaldes Rottbollinger, se Sach, »Das Herzogtum Schleswig« II, 328, og Lærer Lorenzen oplyser mig om, at Indb. af Enge paa Frisisk kaldes d'Ingsböla, hvortil hører en Form Engesbulling(e)r paa Meiers Kort hos Danckwerth Tab. XII*).

*) Meier har ogsaa en By Engesbul, men det er ifølge Lorenzen en Forvexling med Indbyggernavnet d'Ingsböla.

Spredt forekommer Indbyggernavne paa *-ing* ved en Række forskellige Typer i Danmark. Jeg har noteret 5 *-lev*, 2 *-løse*, 4 *-stad*, 2 *-by*, 1 *-rum*, 6 *-torp*, 1 *-gaard*; endvidere Tilfælde ved *-næs*, *-vig*, *-ø*, *-sø*, *-sand* og lignende Naturnavne. Tilsammen kan disse spredte Tilfælde næppe mere end nogenlunde opveje Gruppen Simplex-*ing*. Særlig breder Ingformerne sig i enkelte Egne, hvor den gamle Navneskik har holdt sig levende lige til Torp-Perioden, f. Ex. i Østsonderjylland og i Odsherred. I Almindelighed er derimod den fortsatte Tilvirkning af Indbyggernavne paa *-ing* tidlig ophørt i Danmark, hvorved saadanne Former er bleven staaende som Rangmærker for de før nævnte gamle Stednavnegrupper. Anderledes er det i Norge og særlig paa Island, hvor Dannelsen fortsættes og breder sig til alle mulige Grupper; jfr. min Exs eksempelsamling »Norges Indbyggernavne« i »Maal og Minne« 1918, samt *Langenfelt's* islandske Exempler i »Toponymics in English« S. 13 ff.

Naar jeg ovenfor har givet Levbyggerne Skyld for at have udryddet Indbyggernavnene paa *-ing*, da skyldes det følgende Overvejelser.

Vi har som nævnt *-ing* ved de privilegerede Typer Simplex, Heim og Borg-Bjerg, der sammen med Ingstednavne fylder det vestjyske Uromraade. Blandt de Bygdnavne, der kan kræve den næstfølgende Plads i Aldersrækken, indtager Lev og Stad en fremragende Plads. Ved den savnes Indbyggernavne paa *-ing* normalt, og da nu Lev og Stad hører til de første Banebrydere for den sydfra kommende Skik at danne Stednavne med personlige Elementer, er det naturligt at formode, at de ogsaa har brudt nye Baner med Hensyn til Indbyggernavnene. Jeg tænker mig, at de var Udbredere af Elementet *-warja*, som paa Kristi Tid kun var afhjemlet hos Vesttyskerne, men c. 500 Aar senere er naaet til Vidivarjerne i Preussen, og i Vikingetiden til Vikverjerne i det sydligste Norge, hvorfra det efterhaanden spredt sig over hele det norske Omraade. Paa Dansk er det nu afsvækket til *-ere*: Tyskere = Þjóðverjar. Den nærmere Paavisning af Elementet *-warja's* Spredning maa jeg imidlertid opsætte til en særskilt Undersøgelse. — Vi skal nu gennemgaa de enkelte

Egne af Danmark for at paavise Forbindelsen mellem Levbosættelsen og de gamle Indbyggernavnnes Forsvinden. Jeg eftersporer ogsaa Relikterne af foransat etnisk Artikel (»de Køge Høns«), der plejer at følges med Ingbonavnene*).

Sjælland maa ifølge H. V. Clausens Undersøgelser i »Aarb. f. nord. Oldk.« 1916 regnes for Levbosættelsens Centrum. Dermed stemmer det, at Ingbonavnene her er overordentlig stærkt tilbagetrængte. Øindbyggernavnet er Sjællandsfarer eller Sjællændere; en Form som *Sjællændinger findes næppe selv i Islandsk. Det synes, som Sjælland er Centrum for Udbredelsen af Elementet *-far*, der ellers forekommer hos Hallændinger, Blekinger, Lolliker, Langelændere og Angler. Fortsat Brug af Ingbonavne har kun holdt sig paa tre afsides Halvoer mod Nord og Nordvest, hvor de ogsaa har smittet Indbyggerne i to Levbygder, Ferslinger og Venslinger*). I samme Reliktfelt et Spor af den forannævnte Artikel: de Røsnæs Dreng = Røsingler. Iøvrigt bruger Sjælland næsten udelukkende Endelsen *-ere* = Køgere, og Konstruktionen Køge Høns.

Skaane med tilliggende Landskaber danner Periferien mod Ost. Her har vi Indbyggernavnene paa *-ing* baade ved højere og lavere Klasser, men bortset fra Landskabsindbyggernavnet Skaaninger har jeg hidtil ingen Afhjemlinger fundet vestenfor en Linje fra Helsingborg til Simrishamn; dvs., *-ing* er fordrevet fra Levbosættelsens Hovedomraade.

Øerne sydfør Sjælland og vestpaa til Lillebælt — *Laaland-Falster, Taasinge, Fyn* etc. — er i Forhold til den sjællandske Levbosættelse at regne for mere periferiske; dermed stemmer det, at Egns-Indbyggernavne paa *-ing* har holdt sig i almindelig Brug indtil ind i 15. Aarh., efter hvad vi kan skønne fra Cl. Clavus. Falstringer og Tøsingler lever fremdeles. Foransat etnisk Artikel er almindelig udbredt.

Mors har udpræget Levbosættelse, og dertil svarer, at Øen savner ethvert Spor af Indbyggernavne paa *-ing*, bortset fra Morsinger el. Morsingboer.

*) Jfr. mit Skrift »Jysk og østdansk Artikelbrug«.

**) Meddelelse fra Knud Jensen.

Aabo Syssel og *Himmer Syssel* har for største Delen udpræget Levbosættelse, og indenfor dens Omraade er næsten hvert Spor af Ingbonavne udryddet. Jævnfør Magister H. V. Clausens Kort Nr. VIII i »Aarb. f. nord. Oldk.« 1916. Vi finder nok levnet Navnet Aaboinger, dog kun hos Ommerboerne, ikke hos Aaboerne selv. Efter hvad jeg kan skønne, er Endelsen *-ere* (eller afkortet *-er*) stærkt fremherskende i Aabo Syssel, noget mindre i Østhimmerland; om Himmerland se Meddelelser af Lærer Ertbøll-Nielsen i min Afh. i »Hist. Aarvog for Skive og Omegn« 1921, 12. Mellem Aabo Syssel og Himmer Syssel ligger i Ommer Syssel et Reliktfelt for den ældre Skik, baade med Hensyn til Ingbonavne og Artikelbrug, og her sees det aldeles tydeligt, at *-ing* holder sig til Simplex og *-heim*, medens *-lev* og *-stad* undtagelsesløst faar Endelsen *-ere*. Denne Iagttagelse stadfæstes af to stedkendte Ommerboer, Lærer *N. P. Bjerregaard* i Skive og Gaardejer *Aage Sørensen* i Mellerup. Endvidere viser det sig, at baade Ingbonavne og foransat etnisk Artikel i Himmer Syssel og det vestlige Ommer Syssel holder sig vestenfor en Linje, der er markeret med Lev-Stad-Bygder*). Linjen gaar først fra Nibe Bredning til Lovns Bredning; paa denne Strækning kan nævnes følgende Grænsepunkter: Voxlev, Grydsted, Bislev, Valsted, Gundersted, Haverslev, Tisted, Højslev, Simested, Gedsted (ved Lovns Bredning). Ved Valsted ligger Danshøj med Gravsagn, mellem Haverslev og Tisted Skjoldhøje med Gravsagn, Olrik »Danm. Heltedigtn.« II, 285. Fra Simested fortsættes mod Sydøst til Randers, med Grænsepunkterne Øls(ted), Handest, Kovsted, Raasted, Helsted, Ovst, Vallev. Dette Stykke af Linjen følger Simested-Aadalen og Skalsaadalen, som ifølge Oplysning fra Statsgeolog Viktor Madsen maa have været ufremkommeligt Morads paa Folkevandringstiden. Syd for Hobro er Skalsaadalen flankeret af to gamle Fæstningsvolde, Dosset mod Vest og Dandiget mod Øst, hvad der vidner om, at her engang har været et midlertidigt Grænsepunkt for Danerne = Levbyggerne. Alle disse ledsagende Omstændigheder — Artikelbrug, Stednavne, Skjoldung-

*) Jfr. mit Skrift »Jysk og østdansk Artikelbrug« S. 134 og 141.

sagn og Dan-Fæstningsværk — vidner om, at Modsætningen mellem Ingbonavne og Warja-navne falder sammen med et Stammeskel fra Folkevandringstiden.

Sønderjylland har leveret et temmelig rigeligt Stof til Oplysning om Indbyggernavnene ved Lev- og Stadbygder. At domme efter de tilvejbragte Samlinger*), synes Levbosættelsen at have fortrængt den gamle Skik fra Omegnen af Haderslev og fra Størstedelen af Vestkysten. Næsten enstemmig fastslaar Meddelelserne, at Lev og Stad danner Indbyggernavne paa *-er* eller *-ere*, aldrig paa *-ing*. Herfor har jeg Vidnesbyrd fra følgende Steder: Haderslev (Ludv. Holberg), Jægerup, Roost, Hoptrup, Ø. Højst, Ravsted, Tønder, Kolstrup, Klipleve, Felsted, Svejrup, Dybbøl, Nybøl, Broager, Frøslev. Dir. Rossen, Tønder, siger, at denne Dannelsesmaade er undtagelsesløs; Gaardejer P. Rostgaard Evald i Roost skriver: »vi Folk her i Midtlandet (er) mest tilbøjelige til at bruge Endelsen *-er* Det er naturligt for os at sige Roost'er, Bedsteder, Kliplever, Haslere. . . . Derimod har vi her paa Midt- og Vestlandet liden Tilbøjelighed til at sige *-ing*«. En vistnok enestaaende Undtagelse fra den her paaviste almindelige Regel danner Emlingerne i Emmerslev og Sejslingerne i Sejerslev; de nævnte to Bygder ligger i et Yderhjørne, hvor Indbyggernavnene paa *-ing* har holdt sig særlig kraftig, og er da aabenbart bleven smittede af deres Omgivelser.

Hermed mener jeg at have godtgjort, at Lev og Stad normalt ikke danner Ingbonavne. Iøvrigt gælder Iagttagelsen for Stads Vedkommende kun paa dansk Omraade; i Norge haves oftere Former som Baastinger, Rakstinger, Trykstinger, og Vikens Dialekt danner normalt Former med *-støding*, som f. Ex. Vivestødninger, se Ross, »Norsk Ordbog« under »Støding«, samt min Afh. i »Maal og Minne« 1918, 119.

Til Slutning paa Undersøgelsen af de danske Indbyggernavne maa jeg gøre opmærksom paa, at den næsten grundsættelige Forsømmelse af dette Ordforraadsstof har forvoldt en hel Del grasserende Vranglærdomme. Man laver alle mulige skarp-

*) Deponerede hos Stednavneudvalget.

sindige etymologiske Gætninger istendenfor at undersøge den endnu levende Sprogskik.

Exempelvis er det et gammelkendt Dogme, at Taasinge er »Thors-Eng«, og denne i Baroniet Thorsengs Navn optagne Tydning godkendes endnu af Weitemeyer i Salm. Lex. 1906, medens det mistydede Ønavn i Virkeligheden ikke er andet end Indbyggernavnet Taasinger el. Tøsingler til det oprindelige Navn Thorslund. Hing Herred skrives i A. D. Jørgensens Oversættelse af Valdemars Jordebog S. 133 Hejnge Herred, hvori der vel skal ligge en eller anden Etymologi, og nutildags er det fejlagtig omtydnet til Hind Herred, saa at endog det tilhørende Hingø radbrækkes til Hindø; i Virkeligheden indeholder den gamle Form Heingæ selvfølgelig Indbyggernavnet til Herredstingstedet He. Viding Herred bliver i Lyngbys Skrift om Nordfrisisk, endda paa selve Titelbladet, fejlagtig omlavet til »Hviding Herred«; selvfølgelig er det opkaldt efter Indbyggerne af Landet ved Vidaaen. De danske Winninghe, Vindinge etc., henføres af Hellquist, »Svenska ortnamn på -inge«, 168, til en Personnavnestamme Winn-, medens det dog er iøjnefaldende, at Vinding i Hardsyssel simpelthen vil sige »Afbyggere fra Nabosognet Vind«. Løjtingager i Sundved bliver af Kok, »Det danske Folkesprog i Sønderjylland«, II, 266, henført til sønderj. *løjt*, »at løfte«, medens det i Virkeligheden er en Bosættelse af Løjtinger fra det nærliggende Sogn Løjt. Det nordsjællandske Helsinge bliver af Bering Liisberg, »Domina Helena« 51, afledet fra Nybyggere fra det fjærne svenske Helsingland; men det er aabenbart at gaa over Bækken efter Vand, naar vi har en saa snublende nærliggende Rod som det vestlig tilgrænsende Kongelev Hals, nu Halsnæs. En saadan Række fejle Tydninger viser tilstrækkelig den uheldige Følge af at ignorere Indbyggernavnenes Tilværelse.

Jeg forlader hermed Indbyggernavnene og vender mig til Klasserne 5—8, Slægtnavne og deraf dannede Stednavne. Vi kommer her til et vigtigt Stridsspørgsmaal ved Tolkningen af det nordiske Navneforraad.

Med Hensyn til Dannelsen af Slægtnavne staar Norden som

Helhed i afgjort Modsætning til Tyskere og Saxer. De urgotonske Slægtnavne udgaaende fra Kortnavne — Volsunger, Nivlunger, Hjadninger, vandalsk Hazdinger, got. Amalunger, langbard. Guginger, Lithinger, angl. Icelinger, kentisk-jysk Æscunger osv. — vedbliver næsten uomstridt at herske i Norden. Vi finder ikke blot i Folkevandringstiden Former som Skjoldunger, Siklinger, Helminger, Hredlinger, Skilvinger, Ynglinger, men endnu i Vikingetiden og senere dannes de gængse Slægtnavne tilsvarende: dansk Knytlinger, svensk Folkunger, islandsk Sturlunger etc. Naar Beowulf omtaler en svensk Fuldnavn-Ingtype som Wægmunding, og naar Finsburgdigtet indfører en dansk Person Hunlafing, tør vi ganske rolig stryge dem som ikke ægte nordiske, men stammende fra saxisk Sprogskik.

Helt lod den sydligere Sprogskik sig ganske vist ikke udelukke. Vi finder paa Gotland en Slægt *Hagborlinger, som sagens har hentet sit sproglige Mønster fra Flandern. I Norge blomstrede Arnmødlerne, og ogsaa Slægtnavnet Veklinger skal ifølge *A. Bugge*, »Norges Historie« II, 44, være afledet fra et Fuldnavn, nemlig Vegeir. At den udenlandske Sprogskik netop indførtes af en Slægt som Arnmødlerne, er ikke noget blot Lune af det blinde Tilfælde. Thi dette var netop »Norges mærkeligste Stormandsslægt i Middelalderen« (O. Øverland hos Salmonsen), saa det er forstaaeligt nok, at den kan have gaaet i Spidsen med at indføre fremmede Moder. Paa Island endelig finder vi en hel Række tilsvarende Former: Olmødler, Modylfinger, Krakneflinger, Freysgydler, se *Landnåma* 94, 125 etc. Denne Indstrømning paa den fjærne Ø maa forklares ved, at Islænderne var Nordens rejsevanteste og aandslivligste Folk.

Vi kommer nu til Slægtnavnenes Afspejling i Stednavne.

Spørgsmaalet om, hvorvidt der til Slægt. Helminger kan tænkes at svare et nord. Stedn. Helminge, opsætter jeg at drøfte til bagefter. Jeg nøjes foreløbig med at gennemgaa de Punkter, hvorom der hersker mere almindelig Enighed.

Det er givet, at trods Forekomsten af *Hagborlinger paa Gotland og Arnmødler i Norge, er det utænkeligt, at vi skulde kunne finde noget nordisk Stednavn af Typen *Hagborlinge,

*Arnmødlinge. Saadanne Former har, som nævnt, i vore Øren en afgjort unordisk Klang. Den nordligste Repræsentant for denne Type paa Vejen mod Danmark er vel Eggeringen nord-vest for Hamburg.

Jeg tilføjer til Analogi, at den hos Tyskere og Saxer saavyndede Forbindelse af *-heim* med Personnavne næsten ikke forekommer i Norden. Der turde herske almindelig Enighed om, at den savnes i Danmark og paa det svenske Fastland. Et sporadisk Eskilhem paa Gotland maa forklares ved denne Øs særlige Søforbindelser med den flanderske Saxerbygd. Endvidere nævner *Magnus Olsen*, »Hedenske Kultminder« 36, et norsk Baldrsheimr; da Forleddet her er et Gudenavn, kan det følge en Undtagelsesregel, der ikke gjaldt for almindelige Dødeliges Navne.

Tilbage staar Typen *-ing* plus Stednavneled. Af den har jeg fundet tre Exempler, gotl. Elingiahem og Hagborlingbo, og uplandsk Færingatunum. Dem regner jeg alle for sporadisk Udsæd fra Centret i den flanderske Saxerbygd.

Klasse Nr. 8, Former som Erenbaldenghem etc., har jeg hidtil ikke fundet afhjælede i Norden, og jeg regner dem for absolut udelukkede.

Herefter vender jeg mig endelig til det af *Hellquist* drøftede Spørgsmaal om personligt Indhold i nordiske Stednavne paa *-ing*, *-ung*.

Hellquist gaar ret vidt i at formode, at Slægtnavne som Skjoldunger, Knytlinger, Vølsunger osv. i Nordisk har dannet Udgangspunkt for Stednavne, se »Om de svenska ortnamn på -inge« (»Göteborgs högskolas årsskrift 1904«) og »Ark. f. nord. fil.« XXIV, 84, & XXVI, 361. Derimod hævder Steenstrup, at de nordiske Ingstednavne ene dannes ved stedmærkende Forled, se »De danske Stednavne« S. 33, og »Indledende Studier over de danske Stednavnes Bygning«, S. 439 ff. Jeg selv har nærmest sluttet mig til Steenstrup, se Universitetsjubilæets »Blandinger«, II. H. 3, 107 ff.

De nævnte Indvendinger mod Hellquists Opfattelse har næppe endnu sagt det sidste Ord i Striden, men ialfald gaar han afgjort for vidt i at søge nordiske Ingstednavne forklarede som oprinde-

lige Slægtsnavne. Det er ikke nok med at tilvejebringe saa og saa mange lydlig ulastelige Etymologier; i hvert enkelt Tilfælde maa det prøves, om virkelig Afledningen fra et Slægtsnavn er tvingende, om ikke en Afledning fra et Stednavn eller et Indbyggernavn er mere nærliggende. Hellquist har nok selv udskilt en Række Ingstednavne som geografiske, f. Ex. Uttringe ved Soen Uttran, Lästringe ved Soen Lästern, men denne Sigtningssproces er næppe tilstrækkelig gennemført.

Til Gunst for Hellquists Opfattelse af Ingstednavnene vilde det tale, hvis vi i Overleveringen oftere fandt tydelige Vink om Afledning fra Personer. Vi har jo den personlige Afledning overleveret ved mange Slags Stednavne. A. Stedsagn. Lejrekroniken: Danmark, Daneryge, Hedeby, Læsø, Roskilde, Skuldelev, Thorø. Saxe: Ammelhede, Baldersbrønde, Baldershøj, Frodebjerg, Haderslev, Hagehøj, Hamundsvig, Hedeby, Hiddensee, Hjarnø, Hurridshavn, Roskilde, Sigersted, Rydaarbøgerne: Gramby, Lyshøj. E. T. Kristensen (især »Danske Sagn« III) og andre Sagnoverleverere: Alftorne, Allerup, Andrup, Balsbjerg, Balsby, Bollershøj, Borum Eshøj, Eskilshøj, Esrum Sø, Fanefjord, Fregnegaard, Glumstrup, Grønsund, Grønved, Halsted, Hjarnesten, Limfjord, Læseaa, Lønnebjerg, Hanhøj, Oddehøj, Ramløse, Randbøl, Serriidslev, Taabelund, Tokkelund, Vilsund, Volhøj etc. B. Historiske Overleveringer. Heimskringla: Haraldseið, Jomsvikingasaga: Gunhilds Mose, Knytlingasaga: Ásbjarnarbuðar, Eyvindarbuðar, Lavarðsskogr, Ragnarsey, Ragnarsstaðir*). Vender vi os nu til Ing-Ung-Typen, finder vi den personlige Afledning tydelig foreliggende i Nordfrisland ved Tating, bygget paa Tate Eskels Grund; endvidere i Tyskland, ved episke Lands- eller Folkenavne som Hegelingen, og ved historiske Landsnavne som Kerlingen og Lothringen. Vi kan ogsaa finde dette Forhold genspejlet i nordiske Kilder, som naar vi i Fornaldar Sögur XI, c. 1. seer Kerlingaland og Lothringen omtalt umiddelbart efter Navngiverne Karl den Store og Lothar. Men paa nordisk Grund, eller ialfald paa dansk Grund, savnes ethvert Spor af noget tilsva-

*) Jeg tilføjer fra Valdemars Jordebog: Sigridlef, sikkert Jordegods efter Sigrid Storraade.

rende. Vi finder Balder knyttet til Baldersbrønde og Bollershøj, ikke til Baldringe, Beldringe og Beltring Herred; Grøn Jætte knyttet til Grønsund og Grønved, ikke til Grønning og Grøningsund; Hed knyttet til Hedeby, ikke til Hedinge; Hedin knyttet til Hiddensee, ikke til Hithning (Hejninge); Hjærne knyttet til Hjærne og Hjærnesten, ikke til Hierninge; Hatte knyttet til Hatsed (»Danske Studier« 1910, 5), ikke til Hatting. Det eneste Spor af en Persontilknytning, jeg har fundet ved et Ingstednavn, er Kæmpen Rønnonnd ved Rønninge paa Fyn, efter en Præstemeddelelse til Ole Worm, »Danske Sagn« III, 45; og Rønnonnd staar sagtens for *Rønning, ligesom Indbyggernavnet Børchind for Byrking, altsaa foreligger her ikke en Prototyp til Rønninge, men kun Stednavnet i personificerende Form. Nu er naturligvis den episke Personstedfæstelse langt fra nogen paalidelig Vejleder; naar f. Ex. Danparstaðir knyttes til Dan og Danmark, foreligger der en Annexion af et os uvedkommende Navn, da Danpar er = Dnjepr. Vi kan heller ikke uden videre vente, at Afledningen fra Personer skulde være bleven husket ved en større Mængde Ingbygder, da mange af dem uden Tvivl er saare gamle. Men naar den personlige Afledning kunde huskes ved Bygder som Skuldelev, Haderslev og Sigersted, der uden Tvivl ogsaa er gamle, er det i høj Grad paafaldende, at der ikke foreligger et eneste Sidestykke ved Ingstednavne; thi da Dannelsen af Indbyggernavne paa *-ing* holdt sig længere end Dannelsen af Stednavne paa *-lev*, indsees det ikke, hvorfor Mindet om personlig Oprindelse skulde have holdt sig bedre ved *-lev* end ved *-ing*. Sikkert er det, at det ingensteds er lykkedes Hellquist at gribe den personlige Ingstednavnerod saa at sige »paa fersk Gerning«, og vi kan ikke undgaa at føle Savnet af et saadant fast Holdepunkt til at gaa ud fra.

En temmelig stor Plads hos Hellquist tager Afledningerne fra Dyrenavne, Bjørn, Bæver, Fugl, Ged, Hane, Hval, Høns, Kat, Ko, Mus, Ravn, Svin, Ørn. Man kunde fra dansk Grund tilføje Hjerting < Hjort. Slige Navne kan unægtelig synes at have noget over sig, der uvilkaarlig peger i Retning af det personlige, af

Slægts-Opkaldelse. Men tvingende er denne Afledning ingenlunde. Hjerting i Nordslesvig f. Ex. kan tænkes at udgaa fra et Simplex-Stednavn Hjort; denne Form finder vi jo afhjemlet i Beowulf, og der findes en Hjortbæk i Nærheden, en Hjart Aa lidt længere borte. Vore Herredsnavne indeholder ikke saa lidt af Dyreverdenen: Hanæ, Høk, Uggelæ; Fuglæ, eller maaske rettere at læse *Fuglsæ, nu Fuglse; endvidere Byauærscog og Dyursæ, Horsælund, Swansø, Wrazhøg, dvs. »Svinehøj«. Jurlund kan vel komme af oldn. *jǫfurr*, »Vildsvin«, og Ramsyø af et Ord for »Vædder«, der kendes paa Tysk og Engelsk; Aræld, nu Arensherred med Arnholt og Arnsbæk, hører vel til oldn. ari, Arni »Ørn«. Det synes, som 3 af Laalands fire Herreder med Flid har faaet Navne efter Dyr: Fuglæ, Horsælund og Arnøng, hvad der turde hænge sammen med Offersteder; det fjerde Herred, Mossæ, har aabenbart Navn efter en Offermose.

Naar vi nu udfra ovenstaaende Herredsnavne danner Indbyggernavne efter gammel Skik, vil vi faa en Række zoologiske Ingnavne. F. Ex. hedder Hanæ Herreds Indbyggernavn Håninger; Cl. Clavus hos Bjørnbo og Carl Petersen S. 236 nævner et Herredsindbyggernavn Fogellinghi, der vel maa høre til Fuglse Herred, skønt Stedfæstelsen ikke passer (jfr. svensk Föghlinge); det nordsjællandske Slægtsnavn Højsing hos Nielsen, Olrik og Steenstrup, »Dansk Navneskik« 45, er sikkert Indbyggernavn til Høks Herred; det til svensk Getinge svarende Geting el. *Getning Herred i Hardsyssel, nu Ginding Hd., er opkaldt efter »Gedeskoven« eller »Gedehamseskoven«, Ginder-Skov med Ginding Schoufsgaard 1688(jfr. isl. *geitungr* = jysk *ginding*, »Gedehams«; Biformen med *-ning* ved Siden af Geting peger afgjort paa Indbyggernavn, jfr. ovenfor ved Gerdinghe-Giæ(r)thning. Personnavnet Svend Dyring indeholder vel Indbyggernavnet til Dyursæ Hd.

Saa meget om Muligheden for at finde zoologiske Ingstedenavne, som ikke stammer fra Slægtsnavne. Men vi kan ogsaa gøre en Modprøve. Hvis de omtalte zoologiske Ingstedenavne virkelig udgik fra Slægtsnavne, maatte vi først og fremmest vente at træffe en rigelig Mængde »Ulvinge« eller »Ylvinge«, thi Personnavneleddet Ulv var jo omtrent det mest yndede af alle, og det

har efterladt stærke Spor baade i Hellesagnets Ylvinger og i dansk Bosættelse, vel op imod et halvhundrede Stednavne som Ulslev, Ulsted, Ulstrup, Ulvsbjerg, Ulveskov etc. — Paa tysk Grund har jeg da ogsaa hos Förstemann fundet 4 Wulfingen, 5 Wulfilinga, 4 Wulfingheim, 1 Wulfilinghofen. — Men vender vi os nu til Hellquists Navneliste og undersøger Forholdet dér, vil vi finde, at Ulven glimrer ved fuldstændig Fraværelse. Denne Lakune kan ikke andet end svække Tilliden til, at Hellquists Opfattelse er rigtig.

Mere kunde der synes at ligge i Hellquists Argument, at talrige Ingstednavne er etymologisk dunkle og derfor ikke levner nogen anden Udvej end at ty til Slægtsnavne; thi et Særkende for Slægtnavne er netop den etymologiske Dunkelhed, der opstaar ved, at Fulddavne vilkaarlig afkappes og omformes til Kæleformer. Jfr. herom Hellquist, »Ark. f. nord. fil.« XXVI, 361 ff.

Det skal ogsaa indrømmes, at vi blandt de danske Ingstednavne faktisk kan finde enkelte, der upaatvivlelig udgaar fra Personnavne. Bjesing Bakke i Himmerland viser sig at gaa tilbage til Personnavnet Biari, som kendes fra Rökstenens Runeindskrift; Præglinge Ager i Odsherred kommer af et gammelt dansk Personnavn Prigil. — Men vel at mærke: Udviklingen gaar her ikke direkte fra Slægtsnavn til Stednavn, men vi har følgende Kæde: Personnavne Biari, Prigil > Stednavne Biersted, Prigildorp > Indbyggernavne Bjesinger, *Præglinger > Stednavne Bjesing Bakke, Præglinge Ager.

Naar først Afledningen fra Indbyggernavne er paavist i et Par Tilfælde, maa vi regne med, at samme Forklaring kan gælde for flere, thi der findes jo adskillige andre Tilfælde, hvor Indbyggernavne paa -ing udgaar fra Stednavne med personligt Indhold: Anstninger i Anstath, Borpninger i Bovrup, Brarpninger i Brarup, Emlinger i Emmerlev, Ferslinger i Ferslev, Gæslinger i Gaarslev, Holstringer i Holmstrup, Odhoninghi i Odense Herred, Ringsinger i Ringsebølle, Sejslinger i Sejerslev, Stenstringer i Stenstrup, Sverpninger i Svejrups, Venslinger i Vensløv. Naar vi tager saadanne Former i Øjesyn, kan vi næppe afvise det Indtryk, at de for største Delen har samme Præg af »etymologisk

Dunkelhed« som Stednavnene paa Hellquists Liste. To falder ovenikøbet sammen med Navne fra Listen, nemlig Færslinger = Færslinge, og Gæslinger = Geslinge. Jeg vil dermed selvfølgelig ikke paastaa, at Færslinge skal føres tilbage til det sjællandske Færsløv, Geslinge til det jyske Gaarslev. Jeg vil blot paapege, at vi paaviselig kan komme til Formerne Færslinge- og Gæslinge- ad en helt anden Vej end den af Hellquist anviste; derved taber hans Forklaringsmaade adskilligt i tvingende Kraft.

Jeg vender mig nu til en anden Gruppe Ingstednavne. Hos Hellquist adskilles den ikke fra den lige ovenfor omhandlede, men for mig er der den Forskel, at vi her ikke forefinder Indbyggernavne, der peger tilbage paa Stednavne med personligt Indhold. Vigtigt er det, at vi nu i en hel Række Tilfælde vil forefinde geografiske Tilknytninger, der synes mig langt plausiblere end Hellquists Afledninger fra Slægtsnavne.

Biernungi, Gotland, Hellquist 15. Jfr. Bjerning ved Haderslev, ældre Byrning, Berning, som kan være Afbygder fra Bierned (< *Bjerved) paa Horne Land, Fyn (jfr. Barnege Syssel < Barwith).

Espinge, 2 Bygder i Frosta Hd., Skaane; Hellquist: geogr. Afledning er kun en »mycket svag möjlighet«, 183. Kunde dog godt være Afbygder fra Espæ Sogn i Skytts Hd., Skaane.

Glimminge, Bygder i Gønge og Jerrestads Herreder, Skaane, 36. Glimminge Lyng, Bornholm (»Danske Sagn« I, 136). Kunde være Afbygder fra Glim Sogn, Sjælland.

Gyring Hd., nu Gørding, Varde Syssel, 42. Ved Gørding og Malt Herreds Grænse findes Højderne Gørklint (Giór Klint 1610) og Malthøj; temmelig sikkert er Gyring afledet fra Gørklint, ligesom Gerdinghe Hd. i Eiderstedt fra Garsand.

Hallinge, Gotland og Södermanland, 45. Jfr. Halling, Nabo-sogn til Hallæ Hd., Aabo Syssel og Ommer Syssel; Herredsindbyggernavn Hallinger.

Heinge, Færø Hd., Skaane, Hellquist, mulig geogr. 189. Jfr. Heingæ Herred i Hardsyssel, som *afgjort* er Indbyggernavn til Herredstingstedet He.

Risinge, 10 Bygder i Sverige, fra Öland til Uppland, 111;

Hellquist: i nogle Tilfælde — særlig de »obetydlige« — snarest geogr. Jævnfør: sønderj. Herred Risæ med Indbyggernavn Risinger; Rise Sogn paa Ærø med Nabobygd Risinge (Steenstrup, Indl. St. 325); Risum el. Rissem i Norfrisland med Risingmôr; Rysum i Østfrisland, tidligere Hrisinghem. Ris i Odsherred kan mulig være Moderbygd til Risinge paa den vestre Side af Storebælt, ved Risinge Hoved i Vinding Herred.

Rything Hd., Salling, 114. Kan være Afbygd fra Sognet Rythæ i Naboherredet Ginding i Hardsyssel.

Silinge, Gaard ved Søen Silingen, Södermanland; Hellquist: Gaardnavnet snarest det primære, jfr. oldtysk Personnavn Silung, 121. Jeg kan ikke se andet, end at Sønavnets Forekomst tyder paa geografisk Rod. Det oldtyske Personnavn Silung, saavel som erulisk Silinga, er sikkert intet andet end det vandalske Stammenavn Silingi, der atter turde skrive sig fra det slesiske Flodnavn Sleza < *Silinga. Sil- er en yderst udbredt jafetisk Rod i Vandnavne: Flodnavne Silis i Italien, Spanien, Skytien, Sønavn Sil i Sverige etc.

Stafsinge, Faurås Hd., Halland, 139. Ganske sikkert afledt fra Stav Sø i Nabolaget.

Steninge, to Bygder i Halmstads Hd., Halland, samt 4 andre Bosættelsesnavne i Sverige; Hellquist: nogle af disse kunde være geogr., 140. De hallandske Steninge er sikkert afledet fra den nærliggende Sten Sø.

Valsinge, Ø. Götland = eng. Walsingham, jfr. de navnkundige Völsunger. Hellquist 164: »slakten har tillägnat sig detta namn för att därmed sprida glans öfver sin forntid«. Jeg gør blot opmærksom paa, at der i Ommersyssel findes »Vælsinger«, der ganske simpelt er Indbyggere af Landsbyen Vælds; og paa Falster findes Vålsinger, der er Indbyggere af Valnæs. Ganske tilsvarende kan vi mere os med at finde »Nibelungerne« i Almind Syssel som Nevlinger, der er Indbyggere af Landsbyen Nebel, ældre Nybøl*).

Vindinge, *Vinninge*, Baræ Hd., Skaane, 3 svenske Bygder,

*) Folkevittigheden har ogsaa i Nibingernes By skabt en »Nibe-Lungering«.

3 sjællandske (samt en fynsk og 3 jyske), 168. Vinding Sogn i Ulborg Hd., Hardsyssel, er som nævnt aabenbart en Afbygd fra Nabosagnet Vind.

Hermed har jeg givet en Række Exempler paa geografisk Afledning, der enten er indlysende eller dog er mindst lige saa sandsynlig som Afledningen fra Slægtsnavne. Jeg gør særlig opmærksom paa de fem Bygder Ris el. Risum, der alle ledsages af Rising-; endvidere de forskellige »Völsunger« og »Nibelunger«.

Vi kan ogsaa prøve at tage en samlet Egnsnomenklatur fra et Sted, hvor Ingnavnene dominerer, nemlig Odsherred og Tudse Herred. Knartinge Høje, Ellinge Bjerg, Ellinge med Ellinge Lyng, Svinninge, Hønsinge, Sidinge, Grevinge, Snertinge, Trønninge; for disse 9 skal jeg ikke prøve paa nogen Tydning. Svinninge ved Svinninge Vejle skrives tidligere Svethninge og turde altsaa være en »Svedje«. Skippinge kan næppe være afledet af andet end af »Skib«. Wethingæ ligger nær ved Vejlekro og Faarevejle, turde derfor være afledet af »Vad« = »Veje«. Gislingi kan hænge sammen med Gissel Øre ved Kallundborg. Lømsinge Mølle < Indb. Lømsinger i Lumsaas. Præglinge Ager < Indb. *Præglinger i Prejlerup. Sneklinge Stykker < Indb. *Snjellinger i Snyelthorp. Sørringe < Soor. Tyssinge Mose < Indb. *Tyssinger i Tudse Herred. Overfor 9 Tilfælde, hvor vi ikke forsøgte nogen Etymologi, staar der altsaa 9 med en nærliggende geografisk Tydning. Dertil kan vi endnu føje Indbyggernavnet Odsinger og i Nabomraadet Røsnæs Røssinger. — Det forekommer mig, at et saadant Exempel taler stærkt til Fordel for den geografiske Tydning.

Et lignende Exempel med en hel Række geografiske Tilknytninger i et og samme Nabolag kan vi finde i det midterste Sønderjylland. Viding Herred < Aaen Vid; Rising Moor < Risum; Ejendom Leckinge (Flensb. Dipl. 1554) < Lecky med Indbyggernavn Lækninger eller Lækringer; Klenninger Bähri ved Klintum; Engesbullinger Koeg (Kort af Joh. Mejer) < Engesbøl; Ø Lundingsland < Lund; Løjtingager < Løjt med Indbyggernavn Løjtinger; maaske ogsaa Holming ved Havetofte i Angel < Holm i Flensborg.

Naturligvis kan mine Lister af Tilfælde endnu langt fra forslaa til at forklare hele den Masse Ingnavne, som Hellquist har samlet. Vi har stadig ikke fundet nogen Hovednøgle, der kan lukke op til Meningen af talrige tiloversblevne dunkle Navne som Aplunga, Aklinge, Anninge, Binklinge, Faskunge, Gladdunge, Gnidlinge, Huddunge, Snytringe, Vrankunge osv. Men det kan heller ikke ventes og kræves af os, at vi nogensinde finder den. Som jeg allerede har fremhævet i »Blandinger« II, H. 3, 117, er etymologisk Dunkelhed overhovedet et Kendemærke for mange af vore ældste Stednavne. Hvad skal vi f. Ex. stille op med følgende Exempler fra Ryghs »Norske Elvnavne« 382: Bildinghæ, Dottungen, Fipling, Gillinga, Lekninga, Snerting, Tepling, Tetting, Tufsinga, Vittinge, Jælingje? Røber de i nogensomhelst Henseende en iøjnefaldende Forskel fra hine Indbygdnavne, hvis Dunkelhed ifølge Hellquist skal pege paa personlig Oprindelse? Nej, de to Grupper er af ganske samme Surdej, hip som hap. Og dog er der vist ingen Sprogforsker, der for Alvor vil paastaa, at norske Elvnavne paa -ing gennemgaaende skal afledes fra Personer.

Jo dunklere Navnene er, des mere plejer de jo at ægge det etymologiske Skarpsind, og det skal forresten ogsaa villig indrømmes, at der næppe gives en Lydforbindelse saa dunkel, at den mægter at holde Stand mod en dreven Etymolog. Men netop denne Etymologernes Aldrig-Given-tabt volder unægtelig ogsaa, at mere skeptiske Sjæle ikke kan tage deres Paavisninger særlig alvorlig. Hundreder af ulastelig filologisk mulige Afledninger fra Personnavne i Norden, England og Tyskland vejer ikke saa meget som en eneste Paavisning af et Ingstednavn med episk eller historisk Tilknytning til en kendt Person, — og denne Paavisning har Hellquist som sagt ikke givet os.

Efter min Mening har Hellquist taget fat ved en gal Ende, idet han er gaaet til at give patronymiske Tydninger uden tilstrækkelig energisk at efterspore Muligheden for en geografisk Tydning. Paa Forhaand er den geografiske Tydning afgjort at foretrække, naar den søger sit Udgangspunkt i et Stednavn, der foreligger i Nabolaget. Thi den bliver ved Jorden, holder sig til

det faktisk foreliggende, ganske ligesom den Person-Afledning, der har episk eller historisk Hjemmel. Medens derimod Henvisningen til et Personnavn »fra Ordbogen« svæver ud i Rummet og aabner Døren for vilkaarligt Gætværk. Jeg har nu ved en Række danske Navne paavist, at der faktisk lader sig give en geografisk Tydning, der er mere nærliggende end Hellquists patronymiske. Jeg har ogsaa ved Gennemgang af Ingnavnene i Ods og Tudse Herreder godtgjort, at den tiloversblivende »dunkle« Rest næppe er talrigere eller dunklere, end vi kan vente os ved gamle danske Stednavne i Almindelighed. Det staar nu tilbage at gennemføre en lignende Kontrol ved *alle* Nordens Ingbygdnavne. Først naar dét er gjort, kan vi skønne, om der nogensteds bliver en »dunkel« Rest tilbage, som er saa talrig og patronymisk udseende, saa vi ikke kan nøjes med at formode, at her foreligger en geografisk Rod, hvortil vi har tabt Nøglen. Det er muligt, at Gotland vil vise sig at indtage noget af en Særstilling i den Retning; men ellers troer jeg nok, vi gør bedst i at slaa os til Taals med den geografiske Afledning, fordi kun den lader sig haandgribelig paavise.

Mit Hovedresultat er dét, at *-ing* og *-heim* i det væsentlige stiller sig parallelt, idet Indførelsen af de personlige Elementer kommer sydfra og stadig aftager imod Nord.

	Landsnavne paa -ing		Bygdnavne paa -ing	
	dannede af Kortnavne	dannede af Fuldnave	dannede af Kortnavne	dannede af Fuldnave
Tysk	Kerlingen	Lotharingen	Wolvingen	Sigmaringen
Angelsaxisk	÷	÷	Epping (?)	Godalming
Frisisk	÷	÷	(Tating)	(Baldratingen)
Nordisk (normalt)	÷	÷	(÷)	÷

	Bygdnavne paa -heim	
	dannede af Kortnavne	dannede af Fuldnave
Tysk	Hildesheim	Sigulfingheim
Angelsaxisk	Egonesham	Godmundingham
Frisisk	Pevesheim	Fertmeresheim
Nordisk (normalt)	÷	÷